

Det finns en dold läroplan för fritiden, precis som för skolan. Den innehåller tänkesätt och regler som styr fritidsverksamheten i lika hög grad som formella beslut och skrivna dokument. Ulf Blomdahl, fritidsforskare i Stockholm, får oss att se de mekanismer som gör att flickor och kvinnor, trots beslut om motsatsen, får mindre av den kommunala budgeten och sämre villkor för sin fritid än pojkar och män.

NILS AGDIER

Gärna jämställdhet

Ur Ungdomstid nr 2-97, Barbie på barrikaderna

- men inte i praktiken

Jag har i skriften "Missgynnas kvinnor av de offentliga satsningarna på fritidsområdet" visat att män i Stockholms stad tillgodogör sig mer av de offentliga satsningarna på fritidsområdet (fritidsnämnds-, kulturnämnds- plus andra nämnders satsningar) än kvinnor¹.

Undersöker vi fritidsnämndens verksamhet för sig ser vi att kvinnorna tillgodogör sig 39 procent och männen 61 procent. Detta stämmer väl med resultaten i de studier som tidigare har genomförts inom ramen för Fritid Stockholms forskningsenhet. Inom området idrott tar kvinnorna 34 procent av Fritid Stockholms satsningar och männen 66 procent. Även detta resultat stämmer bra med resultaten i mina studier i början av 90-talet.

Inom kulturförvaltningens område plus musikskolan och stadsteatern går 55 procent av satsningarna till kvinnorna och 45 procent till männen.

Sammantaget kan konstateras att männen i Stockholms stad tillgodogör sig 55 procent av de kommunala anslagen till fritidsverksamhet och kvinnorna 45 procent.

Läsaren ställer sig med stor sannolikhet frågan om skillnaderna mellan mäns och kvinnors utnyttjande av de offentliga fritidssatsningarna är "lika små" i övriga landet som i Sveriges huvudstad. Något säkert svar på den frågan finns inte. Det finns dock några faktorer som talar för att kvinnor missgynnas mer i de flesta övriga kommuner.

För det första satsas det i Stockholm ungefär lika mycket pengar på kulturnämndens områden plus musikskolan samt Stadsteatern som det satsas inom fritidsnämndens område. Jag har i ovan nämnda rapport visat att kvinnor utnyttjar kulturnämndernas satsningar i högre grad än män. Ju mindre kommunerna satsar på de aktiviteter som historiskt förts till kulturnämnderna i förhållande till de aktiviteter som förts till fritidsnämnderna, desto större anledning finns det att anta att kvinnorna missgynnas mer av kommunernas totala satsning på fritiden än i Stockholm. Kommunförbundets uppgifter visar också att driftskostnaderna (brutto) för kulturnämnderna utgör ungefär 43 procent av kommunernas totala driftskostnader (brutto) för fritiden.

För det andra tyder våra fritidsvaneundersökningar i olika delar av landet på att skillnader mellan män och kvinnor

generellt är mindre i Stockholm än i framför allt de gamla bruksorterna. Det verkar alltså vara så att kvinnor tar för sig mer av fritids- och kulturutbudet i kommuner där en stor del av befolkningen är tjänstemän än i kommuner där en majoritet av befolkningen är arbetare.

Varför missgynnas kvinnor?

När man ska försöka förstå orsakerna till att kvinnor missgynnas av kommunernas totala satsningar (fritidsnämnds-, kulturnämnds- och andra nämnders fritidssatsningar) måste man hålla i minnet att det är inom fritidsnämndernas områden som kvinnor tillgodogör sig betydligt mindre av de offentliga satsningarna än männen. Vad är då orsakerna till detta? Kvinnors underordning har framför allt behandlats inom ramen för genusteoriforskningen. Om genusteorierna skriver historikern Yvonne Hirdman följande i maktutredningens slutbetänkande²:

"Om man knyter an till kritiken av könsrollsbegreppet ovan, kunde man säga, att vi med genusteorier strävar efter att skapa en kategori (eller en tankeskola) av samma status som klass, nationalitet och ras. Genus (eng. gender) är ett begrepp som betecknar ett kvalitativt språng, bort från stora enhetliga förklaringsystem mot mer inträngande försök att förstå de tydliga (liksom de mer subtila) maktförhållanden som finns mellan män och kvinnor och reproduktion av kvinnors underordning".

Om vi följer Yvonne Hirdman ska alltså orsakerna till att kvinnorna missgynnas sökas i både de synliga och osynliga maktförhållanden som existerar mellan män och kvinnor. Maktförhållandet mellan män och kvinnor benämner Hirdman genuskontraktet. Ordet kontrakt ska här uppfattas som det maktförhållande mellan könen som råder på fritidsfältet för tillfället. Det bör noteras att det som är synligt i maktförhållandena mellan könen vid en tidpunkt kan vid nästa tidpunkt vara delvis osynligt eller helt osynligt. Låt mig här först börja med att visa och diskutera hur det osynliga kontraktet mellan män och kvinnor ser ut inom fritidsnämndernas områden.

Att institutioner styrs av osynliga maktförhållanden har behandlats av bl.a. pedagogen Donald Broady i hans studie av skolan³. I sin rapport på 70-talet avslöjade och diskute-

rade han skolans dolda läroplan. Han menade att skolan mer styrdes av den dolda läroplanen än av den formella läroplanen (LGR 69) för dåtidens skola. Den dolda läroplanen bestod dels av en bestämd praxis och dels av ideologiska föreställningar om hur den goda skolan såg ut. Den dolda läroplanen ska alltså uppfattas som en fastlåst kompass som följs både vid kortsiktiga och långsiktiga vägval.

Följer vi Broadys tankegång så kan vi utgå ifrån att det även finns en dold läroplan för den verksamhet som ligger inom fritidsnämndernas kompetensområden. Denna läroplan får som konsekvens, när den följs, att den ojämlika resursfördelningen mellan män och kvinnor återskapas. En dold läroplan som i de flesta fall är mer styrande än antagna mål om jämställdhet. Den dolda läroplanen för fritidssektorn består av minst följande fyra delar.

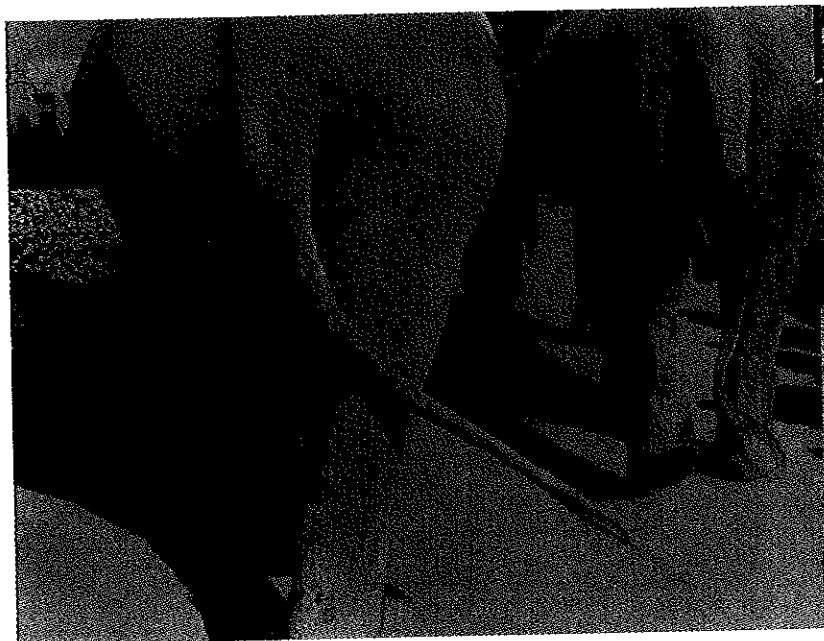
1. Det bestående ska bevaras och förstärkas

En stor del av de nuvarande idrottsanläggningarna, fritidsgårdarna och parklekarna har planerats, byggts, inretts och utrustats under den period av välfärdsstatens expansion, som starkt dominerades av pojkar och män. När förslag läggs, som gynnar flickor och kvinnor, möts dessa av företrädare för en bestående ordning, en ordning som genom praxis och ideologiska föreställningar agerar för att det bestående ska bevaras och förstärkas. Det är alltså en bestående ordning som gynnar män.

Den bestående ordningen har också många i första hand manliga företrädare. Huvuddelen av de tjänstemän som finns på förvaltningarna har rekryterats, oberoende av om de är män eller kvinnor på grund av att de behärskar det gamla anläggningsbeståndet. En hel del av dessa tjänstemän har dessutom varit med och drivit fram delar av det nuvarande anläggningsbeståndet.

När förslag kommer om förändringar agerar de, när utrymme finns, för att den bestående ordningen ska bevaras och förstärkas. Deras kompetens och intressen hotas ju genom satsningar på flickdominerade anläggningar eller verksamheter. Hotade känner sig också en hel del av de förtroendevalda, som också rekryterats för att de är intresserade av just de verksamheter som finns inom fritidsnämndernas ram.

De nuvarande verksamheterna har också en rad andra företrädare som snabbt mobiliseras när förändringar diskuteras. Exempel på sådana företrädare är brukarna av och

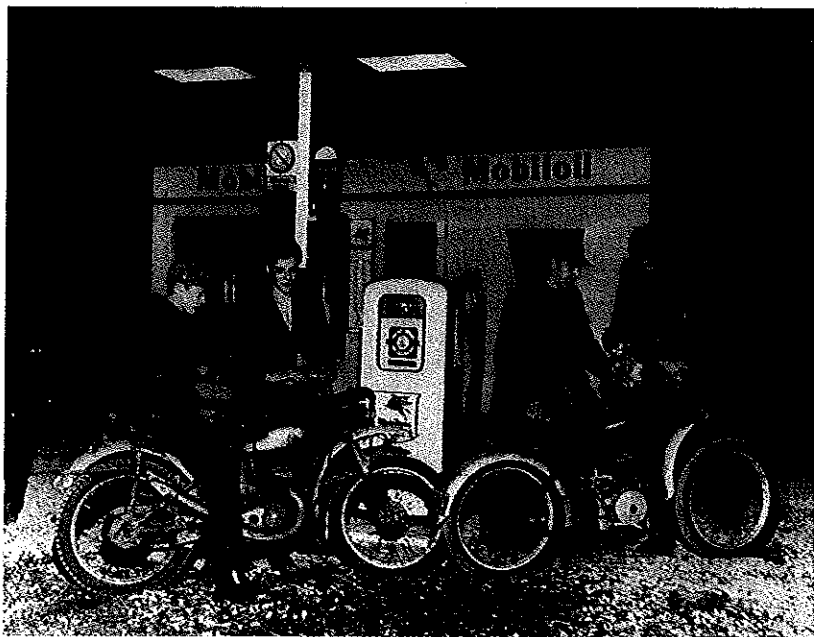

En gång ishockeyanläggning, alltid ishockeyanläggning. De som sköter fritidsbeståndet har ingen anledning att ge upp en inprövad ordning. HÅKAN PIENIOWSKI/MIRA

personalen på de nuvarande anläggningarna. Andra företrädare för den bestående ordningen finner vi bland sportjournalister och sponsorer.

Den bestående ordningen, eller uttryckt med andra ord, genuskontraktet mellan män och kvinnor, verkar också påverka hur både företrädare för de idrotter som får störst ekonomiskt stöd, dvs. fotboll och ishockey, och de som får mindre, dvs. många av de flickdominerade idrotterna, agerar mot såväl förvaltning som de förtroendevalda. Företrädarna för fotboll och ishockey agerar mycket kraftfullt med sina krav, medan företrädarna för de flickdominerade idrotterna inte ställer krav i samma utsträckning. Ofta är tonläget också mycket lägre när de kvinnodominerade idrotterna agerar mot fritidsförvaltningarna och de förtroendevalda.

Förslag till förändringar inom fritidssektorn som gynnar kvinnor motverkas alltså av krafter som stöder det nuvarande ojämlika kontraktet mellan män och kvinnor.

KENNETH SIMMS

Ända sedan 50-talet har det varit möjligt att få offentligt stöd till verksamheter och projekt med mål att hålla stökig ungdom, dvs. pojkar, borta från gator och torg.

2. Den offentliga ordningen ska upprätthållas

Inom fritidsnämndernas ram har en stor del av de ekonomiska satsningarna gått till antingen idrotten eller till fritidsgårdsverksamheten. Satsningarna på fritidsgårdar/allmänt förebyggande fritidsarbete har ofta skett åtminstone fram till 70-talet med argumentet att ungdomar ska ha alternativ för att inte bråka på gator och torg eller utifrån allmänt socialpolitiska argument. Det är viktigt att slå fast att det inte är ungdomar i allmänhet som har bråkat på gator och torg utan pojkar. Den kände socialläkaren Gustav Jonsson (Skå-Gustav) noterade redan för flera årtionden sedan att pojkar förstör för andra medan flickor förstör för sig själva.

I Stockholm kan vi se att satsningarna på fritidsgårdar/

annat allmänt förebyggande ungdomsarbete har ökat efter Kungsgatekravallerna på 50-talet, Hötorgskravallerna på 60-talet och Kungsträdgårdskravallerna på 80-talet. Så långt jag har överblick har inte politikerna någon gång i klartext deklarerat att de anslagit pengar för att pojkarna ska ha någonstans att vara. Det är hela tiden ungdomar det har pratats om.

Det fanns åtminstone fram till 70-talet en öppen och offentlig målsättning att den fritidsverksamhet som motverkar bråk på gator och torg eller är allmänt socialpolitiskt förebyggande, var den fritidsverksamhet som i första hand skulle ha kommunernas ekonomiska stöd. Vad som inte kom fram var att när man pratade om ungdomar menade man pojkar.

I de senaste årtiondenas fritidspolitiska dokument kan man däremot knappast alls finna några målsättningar om att fritidsgårdar, parklekar eller idrotten ska ha stöd för att de motverkar bråk på gator och torg. Trots detta förefaller det självklart att både förvaltningar och de förtroendevalda har arbetat efter den ej antagna målsättningen att fritidsnämnderna ska hjälpa till att upprätthålla den allmänna ordningen och verka i socialpolitiskt förebyggande syfte.

Den öppna och synliga målsättningen från fritidsnämndernas expansionsperiod har i de offentliga dokumenten nu blivit antingen bara delvis synlig eller helt osynlig. Läsaren bör alltså observera att det inte är problem i allmänhet som fritidsnämnderna har som uppdrag att åtgärda utan bråk på gator och torg.

När – för att använda Gustav Jonssons ord – pojkarna förstör för andra har alltså fritidsnämnderna sett det som ett mycket viktigt och prioriterat uppdrag att åtgärda detta. När flickor förstör för sig själva genom att t.ex. röka och dricka mycket, liksom när de får anorexi, så ser fritidsnämnderna inte detta som ett lika viktigt uppdrag.

Konkret verkar denna del av den dolda läroplanen så att det är lättare att få ekonomiskt stöd till verksamheter och projekt som har till mål att upprätthålla den offentliga ordningen. Fryshuset (domineras av pojkar) i Stockholm har t.ex. haft betydligt lättare att mobilisera ekonomiskt stöd från staden än flickhuset X-ist. Denna del av läroplanen får också stöd av såväl affärsägare som andra vuxna.

Budskapet är alltså att när pojkar kollektivt och offentligt agerar destruktivt ska fritidsnämnderna ingripa.

3. Organiserad, synlig och mätbar aktivitet ska premieras

Etnologen Karl-Olof Arnstberg skriver följande om fritidsidealerna i Sverige⁴:

”Det finns ett puritansk ideal, som säger att man skall plåga sig lite för belöningar som ligger längre bort /.../ Och svenskarna vill så mycket på sin fritid. De mest föredömliga verksamheterna är därvid organiserade”.

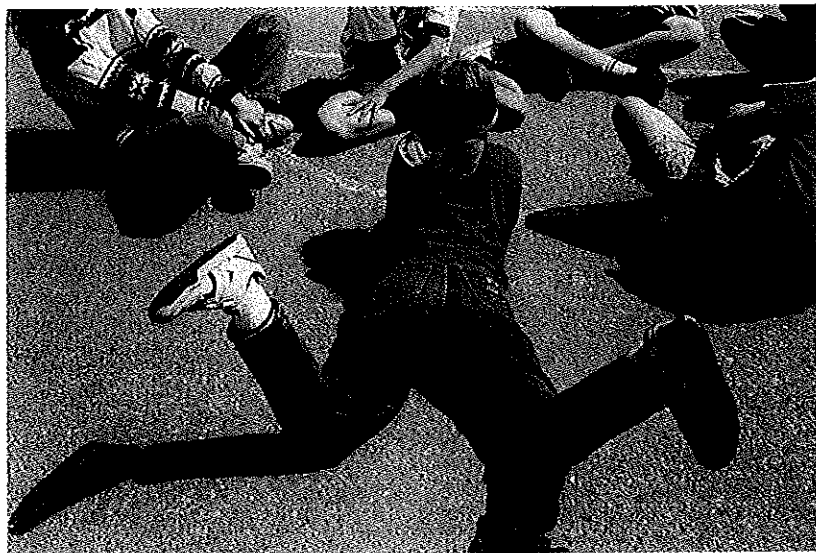
Några exakta formuleringar i de offentliga dokumenten från fritidsnämnderna som ger Arnstberg rätt är svårt att finna. Däremot ser vi när vi studerar hela texterna att Arnstberg gör ett riktigt iakttagelse. Att stimulera till organiserad aktivitet har varit och är en av fritidsförvaltningarnas viktigaste uppgifter enligt måldokumenterna.

Det är däremot svårt att i de offentliga måldokumenterna finna någon klar och entydig definition av ordet aktivitet. Undersöker vi däremot den praxis (kan i vissa fall bygga på beslut i nämnderna) som har utarbetats, ser vi tydligt att fritidsförvaltningarna belönar en viss typ av aktivitet. Denna typ av aktivitet är organiserad (helst av en stor riksomfattande organisation), synlig och mätbar. Ett aktivitetsbegrepp som verkar stå mer i samklang med produktionens aktivitetsbegrepp än reproduktionens, dvs. i dag mer med mannens än kvinnans.

Det aktivitetsbegrepp som nämnderna arbetar efter är både delvis synligt och en del av den dolda läroplanen. Vi ser t.ex. att de ungdomar som organiserar sig i en idrottsförening som tillhör ett av RF godkänt specialidrottsförbund får tider i våra idrottsanläggningar före både de ungdomar som organiserar sin idrott/motion på egen hand och före de ungdomar som deltar i av andra vuxna organiserad idrott/motion.

Vi vet också att de ungdomar som är med i en idrottsförening som tillhör ett specialidrottsförbund får tider före de ungdomar som är med i en idrottsförening som står utanför specialidrottsförbunden. Eftersom pojkar i högre grad än flickor deltar i specialidrottsförbundens idrott och flickor i högre grad än pojkar deltar i av andra organiserade idrotter/motionsövningar förstår vi att ovanstående praxis leder till att pojkarna gynnas.

Vi vet också att tävling i allmänhet går före träning när det gäller tilldelning av tider i våra anläggningar. Vet man, att pojkar i högre grad än flickor bejakar tävlingsspiralen

ESPEN TVEIT/MIRA

Det har alltid varit svårt att få pengar till verksamheter som är inriktade på samtal och relationer.

och deltar i idrotter där man ofta tävlar, förstår man att pojkar gynnas av detta⁵.

För fritidsgården och parkleken är däremot fritidsförvaltningarnas aktivitetsbegrepp mer dolt trots att det i de offentliga måldokumenterna framgår att dessa två verksamhetstyper både ska erbjuda öppna verksamheter och aktiviteter (t.ex. olika idrotter). Det verkar i dessa två anläggningstyper finnas ett belöningssystem för personalen som går ut på att aktivitet är viktigare än samtal med ungdomar i öppen verksamhet. Detta dolda budskap blir öppet t.ex. när förtroendevalda och chefstjänstemän kritiserar gårdarna för att ungdomarna bara sitter och hänger. Någon kritik för att ungdomarna (läs pojkarna) hela kvällen tävlar i bordtennis, innebandy, biljard eller dart har jag däremot aldrig hört under de 30 år jag har arbetat med fritidsfrågor.

Vi kan också se hur det dolda aktivitetsbudskapet blir tydligt när Kommunförbundet och vissa fritidsförvaltningar

utarbetar utvärderingsinstrument för gårdarna. Utöver uppgifterna om lokalutnyttjande och antal besökare finns det nästan alltid krav om redovisning av vilka aktiviteter som har genomförts på gården. Med aktivitet avses då t.ex. filmvisning, bordtennis och innebandy. Så gott som aldrig finns det några krav på redovisning av hur man stöttat ungdomarnas identitetsutveckling genom samtal, eller försökt hjälpa ungdomarna att reda ut problem med föräldrar eller andra vuxna.

Sammanfattningsvis finns det alltså inom fritidssektorn ett budskap som går ut på att organiserad, synlig, tävlingsinriktad och mätbar aktivitet är bättre och viktigare än andra uttrycksformer. Det är ett budskap som både är synligt och en del av den dolda läroplanen och som när det ligger till grund för praktisk fritidspolitik nästan alltid gynnar pojkar.

4. Publikporter ska prioriteras

Någon uttalad målsättning om att de idrotter som har stor publik ska prioriteras av fritidsnämnderna har jag inte sett i någon av landets kommuner, varken tidigare eller i dag. Ändå verkar det vara så att de idrotter som har stor publik prioriteras framför allt när det gäller upprustning och nybyggnad av anläggningar.

Att denna dolda del av genuskontraktet på fritidsfältet blir synlig i den offentliga debatten är inte så vanligt. När fritidsnämnden i Stockholm som troligtvis första kommun i landet fattade beslut om att kvinnor som spelar i elitserien ska ha samma tillgång till tränings- och matchplaner som män, fick vi se hur en del av den dolda läroplanen synliggjordes. Så här står det i DN⁶:

”Det är bistra tider för herrfotbollen i stan. När Hammarby IF fick sina träningsstider för herrlaget efter jul så fanns det ingen anledning att jubla. Torsdagsträningen var lagd till klockan 21.00 ... Nye tränaren Rolf Zetterlund lär inte heller vara förtjust i den nya ordning som innebär att Hammarbys och Djurgårdens allsvenska damlag får bättre tider på bekostnad av division 1-lagen på herrsidan. Det låter märkligt menar Zetterlund. Jag tycker att man ska gå efter publikintresset, det här kan vi inte gå med på. Vi tränar fem dagar i veckan, att börja klockan nio verkar knäppt”

Att tjejerna i elitserien har fått starta sin träning klockan

21.00 verkar enligt Hammarbys tränare däremot vara helt okej.

Jag har hitintills sökt demaskera och diskutera den dolda läroplanen för fritidssektorn, en dold läroplan som när den åtföljs återskapar att kvinnor missgynnas. Låt mig nu försöka ringa in några mer synliga orsaker till detta missgynnande.

Att det finns historiska skäl till att kvinnor diskrimineras är uppenbart. Många av de anläggningar som vi har i dag, t.ex. för fotboll, ishockey och bandy samt fritidsgårdar har planerats och byggts under en period när män kraftigt dominerade stora delar av det offentliga livet, dvs. före 80-talet. Det är alltså anläggningar som även i dag verkar svara bättre mot pojkars än flickors preferenser. Nu kan historiska skäl inte mer än delvis förklara orättvisorna. Även under de senaste 15 åren har nysatsningar skett enligt gamla spår. Jag ska i nästa avsnitt återkomma till varför nysatsningar skett på detta vis trots att det i många kommuner fattats beslut om att satsa mer på kvinnors/flickors fritid.

Nya satsningar måste specialgranskas

Varje år satsar kommunerna, enligt Kommunförbundet, ungefär 1 miljard kronor på investeringar inom fritids- och kulturnämndernas områden. Nyinvesteringar ger oss kunskap om vilka verksamheter som de förtroendevalda vill prioritera. Detta är speciellt intressant, eftersom en hel del kommuner har fattat beslut om att särskilt satsa på kvinnors fritid. I Stockholms stad har fritidsnämnden vid tre tillfällen sedan 1985 fattat ett sådant beslut.

Om kommunernas förtroendevalda menar allvar att satsa mer på flickors fritid än på pojkars kommer det att kunna utläsas i investeringsbudgeten. Därför är det speciellt viktigt att specialgranska investeringarna ur ett könsperspektiv.

Tyvärr har vi inte haft tid att granska Stockholms stads investeringar för hela fritidsområdet. Däremot har vi granskat investeringsbudgeten för Fritid Stockholm sedan 1986. Huvuddelen av de investeringar som gjorts har gått till programområdet idrott.

I tabell 1 presenteras hur investeringsbudgeten (underhåll plus nyinvesteringar) för Fritid Stockholm inom programområdet idrott mellan 1986 och 1996 fördelar sig på män och kvinnor.

Tabell 1. Investeringsbudgetens fördelning på män respektive kvinnor inom programområdet idrott. Fritid Stockholm.

Procent

	Män	Kvinnor
1986	66	34
1987	62	38
1988	61	39
1989	58	42
1990	57	43
1991	80	20
1992-1994	57	43
1995	64	36

Vi kan konstatera att investeringarna under perioden mellan 1986 och 1995, trots att kommunen vid tre tillfällen under perioden beslutat att satsa på kvinnors idrott, i störst utsträckning har gått till mäns idrottande. Det förslag som låg för 1996 innebar dock att kvinnor för första gången skulle få lika mycket av nyinvesteringarna inom programområdet idrott som män, dvs. 50 procent. När hänsyn tagits till de beslut om omdisponering av medlen som tagits under 1996 kan det dock konstateras att männen fick 52 procent av investeringsmedlen och kvinnorna 48 procent.

Hur ska vi tolka att pojkarna har fått mer av investeringsmedlen varje år mellan 1986 och 1995 trots att de förtroendevalda i enighet vid tre olika tillfällen under tidsperioden har beslutat att flickorna ska få lika mycket?

Det vanligaste svaret som kommer när man ställer frågan är att det beror på att det har varit män som varit borgarråd, nämndledamöter och chefstjänstemän. En del av dem som svarar på ovanstående sätt menar att de män som finns i systemet medvetet eller omedvetet anser att det gamla maktkontraktet är mer relevant än den nya målsättningen. När prioriteringar måste göras orienterar sig alltså dessa män mer efter det gamla kontraktet än efter den nya målsättningen.

Ändrade kvinnorna besluten?

Låt oss nu pröva påståendet om att anledningen till att det varje år mellan 1986 och 1995 går en större del av investeringsbudgeten till män än till kvinnor är att det är män som har varit i beslutande positioner.

Under perioden har fyra av borgarråden varit kvinnor och två män. Under halva den undersökta tidsperioden från 1986 till och med 1995 har det varit ett kvinnligt borgarråd. Nio av de tio åren har nämnden dock haft en

HANS T. DAHLISKOG/PRESSENS BILD

Publikdragande sporter gynnas av såväl fritidsnämnder som medier.

51

manlig vice ordförande. Könsfördelningen bland de övriga ledamöterna i nämnden har varit:

1986-1988	73 % män
1989-1991	65 % män
1992-1994	45 % män
1995	65 % män

Under perioden har det funnits tre manliga och tre kvinnliga förvaltningschefer (en av de kvinnliga har vikarierat på tjänsten). Ungefär hälften av de tio åren mellan 1986 och 1995 har kvinnor varit förvaltningschefer.

Vi ser att kvinnor och män i ungefär samma grad har varit representerade både bland de förtroendevalda och bland förvaltningscheferna. Männen dominerade i början av perioden medan resten av perioden har utmärkts av att kvinnorna i allt högre grad har förekommit i viktiga beslutsfunktioner. Antagandet om att orsakerna till att kvinnor missgynnats beror på att det är män som styr får

här inget stöd.

Inte heller tyder min genomgång på att kvinnor/flickor kommer att få lika mycket av investeringsmedlen enbart av det skälet att kvinnorna blir i majoritet bland förtroendevalda och chefstjänstemän. År 1996 utmärktes av att kvinnornas idrottande skulle få 50 procent av investeringsmedlen. År 1996 var det ett kvinnligt borgarråd, en kvinnlig vice ordförande, manlig majoritet i nämnden

vissa tider för sig själva, vid t.ex. biljardbordet, upplevs detta som orättvist i första hand av pojkar men även av vissa flickor. Detta sker trots att det är pojkarna som nästan helt dominerar vid bordet alla övriga kvällar och tider. Pojkar och flickor är alltså socialiserade till att uppleva att det är rättvist om pojkar får mer än flickor.

När verkligheten (det gamla maktkontraktet) tränger på upplevs detta alltså som viktigare än målet om jämställdhet.

"Det finns alltså inom fritidssektorn ett budskap som går ut på att organiserad, synlig, tävlings-inriktad och mätbar aktivitet är bättre och viktigare än andra uttrycksformer"

och en manlig förvaltningschef. Även när beslutet fattades under senhösten 1995 var könsfördelningen på ovanstående ledande positioner likadan som 1996. Det finns alltså inget automatiskt samband mellan vilket kön som får mest av investeringsmedlen och vilket kön som är i majoritet bland de förtroendevalda och bland chefstjänstemännen.

Maktkontraktet består

Vad kan då orsakerna vara till att kvinnorna, trots beslut om motsatsen, missgynnades varje år mellan 1986 och 1995? En hel del talar för att orsakerna ska sökas i att många tyckte att det maktkontrakt mellan män och kvinnor som fanns på fritidssektorn var ganska rättvist eller åtminstone inte speciellt orättvist och därför inte mycket att bråka om. Vi vet genom en rad studier att både män och kvinnor, framför allt i institutioner som alltid dominerats av män, ibland upplever en ojämlig situation som jämlik.

I sin forskning i skolan har t.ex. Einarsson/Hultman och Gunilla Molloy visat att pojkarna dominerar klassrummet⁷. När lärarna fördelar ordet lika till pojkar och flickor upplever både pojkar och flickor att lärarna fjäskar för flickorna⁸. Även på fritidsgårdarna ser vi hur pojkarna, och delvis flickorna, upplever det som en självklarhet att pojkarna ska dominera. När personalen fattar beslut om att flickorna ska få

Kommentarer som: Man måste ju ta hänsyn till andra saker än jämställdhet när man planerar och fattar beslut är vanliga. Den som agerar för att det gamla maktkontraktet ska bevaras och förstärkas får också beröm av alla dem som tjänar på att det gamla maktkontraktet får stå orubbat, t.ex. ledare för de pojkdominerade idrotterna, personalen på de pojkdominerade anläggningarna och vissa sportjournalister. Några bestraffningar mot den som inte följer beslutet om jämställdhet har jag aldrig sett inom fritidssektorns ram.

Däremot upplever vissa fritidschefer i framför allt mindre kommuner det gamla maktkontraktet som så fast, att de privat till undertecknad brukar säga, att de skulle tvingas lämna sina tjänster om de skulle lägga fram förslag i enlighet med nämndens mål om jämställdhet. Jämställdhet går bra, enligt dessa personer, om det enbart marginellt förändrar det gamla maktkontraktet.

Det är också viktigt att notera att det inte funnits några starka påtryckargrupper för att målsättningen om jämställdhet inom fritidsområdet ska uppfyllas. Stockholms idrottsförbund protesterade t.ex. aldrig under 10-årsperioden trots att de också hade fattat beslut om en jämställd idrott.

Inom idrottsrörelsen verkar det finnas outtalade regler om hur mansdominerade respektive kvinnodominerade idrotter ska agera när det kommer förslag som ändrar maktkontraktet. Representanter för pojkdominerade idrotter går, som vi tidigare sett, till attack mot förändringarna. Vi ser

t.ex. att de manliga lagen protesterar mot att kvinnor jämställs när det gäller tillgång till fotbollsplaner medan kvinnorna i idrotten offentligt knappast alls stöder beslutet. För män verkar det självklart att det gamla kontraktet ska gälla medan kvinnor tycker det är obehagligt att bråka.

En del av kontraktet verkar också få till följd att en hel del personer, som ideologiskt är företrädare för en jämställd investeringsbudget, inte orkar ta strid. Deras svar på vatför de inte tar strid lyder ungefär så här. "Det är meningslöst att försöka förändra, det blir ändå som det alltid har varit." Det rådande maktkontraktet verkar alltså på flera nivåer.

Ett svar som återkommer bland vissa av de ledare som sysslar med idrotter där pojkarna är mest representerade är att det måste bli så, eftersom pojkar idrottar mer än flickor. De menar alltså att verkligheten tränger sig på när konkreta beslut ska fattas. Låt oss först undersöka om det är så att pojkar idrottar/motionerar i högre grad än flickor.

Tabell 2. Andel flickor respektive pojkar som senaste veckan motionerat. Högstadiel elever i kommuner med mer än 100 000 invånare. Procent

	Aktiv i idrottsförening	Motionerar utanför idrottsförening	Fysiskt passiva
Pojkar	49	24	27
Flickor	38	32	30

Vi ser att flickor och pojkar i ungefär samma grad är fysiskt aktiva. Pojkar idrottar mer i idrottsförening och flickor mer utanför idrottsförening. En av orsakerna till att männen/pojkarna har fått mer av investeringarna än kvinnorna/flickorna, är att det som en del av genuskontraktet inom fritidsnämndernas ram finns ett dolt (det blir också ibland synligt) antagande, att idrottande i idrottsförening än bättre än idrottande utanför idrottsföreningarnas ram^{9,10}.

Ulf Blomdahl är fritidsforskare vid Kultur- och Idrottsförvaltningen i Stockholm

Texten är en något förkortad version av uppsatsen "Fritidens dolda läroplan – en studie av resursfördelningen mellan män och kvinnor." Uppsatsen ingår i boken *Fritid i ny tid*, red. O Zetterberg, Sobos förlag, som utkommer under hösten 1997.

Noter

- ¹ Blomdahl, U, *Missgyrnas kvinnor av de offentliga satsningarna på fritidsområdet?* Se också Blomdahl/Elofsson, *En granskning av utredningen "Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser"*.
- ² Hirdman, Y, *Genussystemet*, s. 76.
- ³ Broady, D, *Den dolda läroplanen*.
- ⁴ Arnstberg, K-O, *Invandrare och fritid*, s. 43.
- ⁵ Elofsson, S, *Varför är ungdomar med i idrottsförening?*
- ⁶ DN, *Sena kvällar inget för bajen*.
- ⁷ Einarsson, *Godmorgon pojkar och flickor*, 1.ex. s. 180.
- ⁸ Molloy, G, *Men killarna är så sura på oss*, s. 61–68.
- ⁹ Detta påpekandet gäller inte för simhallar.
- ¹⁰ Fritid Stockholm har under 90-talet genomfört en del reformer för att förbättra förhållandena för kvinnorna. En del av dessa reformer redovisas i: *Fritid Stockholm: Sexpunktsprogram*.

Litteratur

Arnstberg, K-O, *Invandrare och fritid*, 1990, Kommunförbundet.

Blomdahl, U, *Missgyrnas kvinnor av de offentliga satsningarna på fritidsområdet?* 1996, Forskningsenheten vid Fritid Stockholm.

Blomdahl/Elofsson, *En granskning av utredningen "Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser"*, 1996, Forskningsenheten vid Fritid Stockholm och Socialhögskolan vid Stockholms universitet.

Broady, D, *Den dolda läroplanen*, 1981, Symposium.

Dagens Nyheter, *Sena kvällar inget för "Bajen"*, DN-sporten den 12 december 1996.

Einarsson/Hullman, *Godmorgon pojkar och flickor*, 1988, Liber.

Elofsson, S, *Varför är ungdomar med i idrottsförening?* 1994, Forskningsenheten vid Fritid Stockholm och institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Fritid Stockholm, *Sexpunktsprogram – för att skapa balans i stödet mellan kvinnors och mäns idrottande*, 1996.

Hirdman, Y, "Genussystemet" i SOU 1990:44 *Demokrati och makt*.

Molloy, G, "Men killarna är så sura på oss. Om ett lärorikt försök med varannan-fråge-meloden" i *Krut nr 2/1990*.